

A hasonmás kiadványok és mesterük

Sarbak Gábor
sg@hcbc.hu
HUN-REN-OSZK Fragmenta et
Codices Kutatócsoport
kutatócsoportvezető

Természetesen jómagam is megtisztelő feladatomban tartom, hogy Mátyás király corvinái és a magyar középkor végén elkészített csodálatos kódexek ismeretése után még néhány percig visszatartsam Önöket a vitrinekben elhelyezett könyvek örömteli szemlélésétől és a birtoklásuk iránti olthatatlan vágy felkeltésétől. Ez utóbbi is nyilvánvaló célom, mert ahogy a régi görögök mondták, ami szép, az nehéz, és ami szép, azt időnként (a nehézséget természetesen mellőzve) a magunkénak is szeretnők tudni.

Schöck Gyula üdítően fogalmazott, személyes hangú, kérésemre papírra vetett rövid *curriculum vitae*-jében találtam meg a kulcsot e könyvkiállításához. 1958-ban állatorvoscsaládba született, ahol a nagypapák számára teljesen magától értetődő volt, hogy a gyerekből mi legyen. Nem lett állatorvos, sőt, a családi hagyományok szerint még választható életpálya, a jogi egyetem rögzös útja sem vonzotta; inkább a szekszárdi nyomdánál kötött ki mint korrektorgyakornok, és ezzel – akkor talán még nem tudta, de – véglegesen a könyv világa felé fordult. Itt hamar megtanulta, mi is az a klasszikus tipográfia, vagyis hogy mennyi is az a három ciceró. Ne feledjük, akkor még az ólombetűs nyomdászat dívott és a szigorú tipográfiai szakértelem.

Emellett azonban ott volt az állandósuló hobbi, a fotózás. Pécsen (hol más-hol?) 1980-ban megszerezte a fényképészs szakmunkás-bizonyítványt, három évre rá önálló lett. Rendületlenül fotózott, és prospektusképeket adott el a gyáraknak, és nagyon idegesítette, hogy „pocsék minőségben” látja viszont ezeket a különféle ipari kiadványokban. Időközben persze a fotózás és a kiadói technikai háttér változott, a számítógépek lassan lehetővé tették a professzionális színbonntást, ezen túlmenően pedig a kiadványok teljes nyomdai előkészítését, aminek lényege, szíve a szövegtördelés szépsége egységben az illusztrációkkal. És akkor megalakult Szekszárdon a Babits Kiadó, jött a reprodúció, a megrendelések és a Révai új lexikona 19 kötetben (2008), amelynek teljes nyomdai előkészítését Schöck Gyula végezte az újabb és újabb könyvek tördelése mellett. Szigorú szakmai idő volt ez Gyula számára. Aztán az európai kitekintést Frankfurt, Köln, Düsseldorf könyvvásárainak rendszeres látogatása hozta meg. Schöck Gyula (szak)értő és érzékeny szeme számára az új impulzusokból, ötletekből, álmokból itthon, szekszárdi stúdiójában kiadványok, faksimilék születtek.

Új szint hozott, és számunkra lényeges fordulatot a pécsi egyházmegyével még évtizedekkel ezelőtt kialakított termékeny kapcsolata. Szentgyörgyvári Tamással végigfotózták az egész pécsi székesegyházat. A belső felújítást e felvételek segítségével tudták a restaurátorok hitelesen elvégezni. Ezt követte később egy Janus Pannonius-faksimile (2008), a pécsi egyházmegye történetének első, középkori kötete (2009) és a pécsi misekönyv gyönyörű kiadása (2009).

Cite as / Így hivatkozd: Sarbak, G. (2025)
A hasonmás kiadványok és mesterük,
Central European Library and Information
Science Review (CELISR)

E rövid, teljességre nem törekvő felsorolás azt szeretné érzékeltetni, hogy Gyulát a fotózás megkívánta és kialakította látásmód vezette el fokozatosan a reprózástól, a reprint kiadványok teljes elkészítésétől a mesterien kivitelezett fakszimilékig, a valódi, eredetihez hű hasonmás kiadványokig.

Felvetődik a kérdés: vajon van-e értelme a fakszimiléknek? A fakszimile célja, hogy az eredetivel, ha anyagában nem is feltétlenül, de külső megjelenésében mégiscsak (a látszat szerint) lehetőleg egyező kiadvány szülessen, amelyik kinézetében majdnem ugyanolyan, mint amilyenek sok száz évvel ezelőtt megálmodták, mondjuk valahol Budán egy könyvmásoló vagy könyvkötő műhelyben. Röviden összegezve, az az eljárás lényege, hogy magunk elé tudjuk képzelni a fakszimile eredetijét, és ma is meg tudjuk állapítani az *akkori* életben betöltött szerepét.

A fakszimile szép? A tárlóknál nézelődve erről könnyedén meggyőződhet bárki. Engedjük meg, hogy az eredeti, egyedi példányok (a fakszimile nem egyedi, sok van belőle, ezért demokratikus...), pár száz évvel ezelőtt biztosan szebbek voltak, mert akkortájt a saját természetes közegükben mozogtak, és e közeg használatára készültek. A mi feladatunk, hogy a kísérő füzetek tanulmányaiban közérthetően elhelyezzük e könyveket abban a kulturális vagy éppen vallási, azaz liturgikus közegben, amelyek használatára szánták.

A fakszimile ugyanakkor sikeresen tanítja azokat, akik meg akarják tudni, hogy annak idején miért és hogyan töltötték be a nekik szánt szerepet. Egy fontos elemet hangsúlyoznunk kell: a középkori díszkéziratok a középkori kézirattermés csupán elenyésző hányadát teszik ki. A reprezentatív kódexek környezetében a középkorban több tízezernyi egyszerű kiállítású kódex forgott közkezen. Ilyenkor óhatatlanul felmerül a kérdés: tényleg mindennapi forgatásra szánták e bőrrel bevont, csattal ellátott, súlyos könyveket? Egy részüket igen: a liturgia, a templomi istentisztelet szép könyveket kívánt, és ezek jó részén meg is látszik a napi használat. De sok olyan is van, amelyik megrendelője igénye és pénze szerint inkább csak alkalmi kézbevitel céljára készült, hirdetés tulajdonosa ízlését és gazdagságát. Esztétikai érték jött létre, de minket ezen túlmenően a bennük foglalt szöveg tartalma is érdekel; miért az a liturgikus tétel olvasható, énekelhető, és miért nem más? Miért készítettet magának Kálmáncsehi Domonkos székesfehérvári prépost díszes liturgikus könyveket? Tehetős egyházi emberként a luxust ő ebben a formában képzelhette el; nagy örömünkre.

A tárlók gyönyörűségeit nézegetve arra kell gondolnunk, hogy az ilyen luxus-kéziratokat csak kevesen engedhették meg maguknak. Az egyszerű papír-kódexek készítésének gyakorlata biztosította a mesterségbeli tudást a finom ízlésű díszkéziratok előállítására.

Ezek a modern hasonmás kiadások nem egy esetben régi adósságot törlesztenek. Hadd említsem meg, hogy a nemzeti könyvtárban őrzött Pray-kódex fakszimile kiadásának ötlete már nagyon régen és több alkalommal felmerült: a vállalkozás most csak néhány lépésre áll a megvalósulás előtt. Talán mondanom sem kell, hogy a hatvan-hetven éve kiadott hasonmások jó része is már megérett egy újabb kiadásra, példaként kívánkozok a nemzeti könyvtár másik kincse, a Képes Krónika.

Az idő és az előttem szólók bizonyították, hogy Schöck Gyula és a könyvtár, különösképpen a nemzeti könyvtár, alapító iratában *bibliotheca regnicolaris* kapcsolata mára természetes állapot lett, hiszen akár csak egyedül az Országos Széchényi Könyvtár kincseiből is a magyar középkor és általában múltunk kulturális élete, intellektuális helyzete itt, Közép-Európában pontosan meghatározható.

„De hát hol a könyv mely célhoz vezet?” Itt, egyenként megszemlélhetők a falak mentén a tárlókban. „Ment-e | A *faksimilék* által a világ elébb?” A mértékadó Vörösmarty-kiadásokban ez a filológiai félreecsúszás természetesen nem található, pedig biztos vagyok benne, hogy a költő ma az önkényesen *faksimilékre* cserélt *könyvek* szó helyett a hasonmásokra és a digitális lehetőségekre utalt volna. Tehát, ha mindezek úgy vetődnek fel mint költői gondolatok a Gödöllői Királyi Kastély könyvtárában és információs központjában, akkor talán Vörösmarty Mihály kérdésre a magunk szempontjából válaszolhatok: igen, a könyvek terén van előrehaladás; ha megtekintjük a kiállított köteteket, akkor a faksimile kiadványok, hasonmás könyvek által valamicskét csak araszolt előbbre a világ, legalábbis a miénk, itt és most Gödöllőn, biztosan.

(Elhangzott Schöck Gyula Hasonmástól a faksimiléig című kiállításának megnyitóján a Gödöllői Királyi Kastély dísztermében 2025. március 1-jén.)

